

Eski Van Şehri'ndeki Miri Ambarı Hakkında Bir Araştırma

A Research on the Demesne Barn in the Old City of Van

Şahabettin ÖZTÜRK¹

Öz

Van Kalesi'nin güneyinde yer alan Eski Van Şehri, stratejik konumundan dolayı Urartular'dan beri birçok uygarlık tarafından kullanılmıştır. Şehrin doğu, güney ve batısı çift sıra surlarla kuzeyi ise Van Kalesi ile çevrelenmiştir. Eski Van Şehri, 1915-18 yıllarında Rus-Ermeniler tarafından işgal edilir. 1917 yılındaki Çarlık Rus birliklerinin Bolşevik Devriminin ardından bölgeden çekilmesi ile şehirdeki tüm mimari yapılar çeteler tarafından yakılıp yıkılmıştır. 1918 yılında sonra şehirde yaşam sona ermiş, yapılaşma günümüz Van şehrinde başlamıştır. 1918-95 yılları arası kaderine terk edilen Eski Van Şehri doğanın ve definecilerin tahribatı olumsuz etkisi ile her gün biraz daha zemine yaklaşmaktadır. 1995 yılında çeşitli kurumlar tarafından kentte kazı, proje ve onarım çalışmaları başlatılmıştır. Devletin tahıl deposu olarak kullanılan Miri Ambarı, oldukça güvenilir bir bölgede inşa edilmiştir. Günümüzde yapının beden duvarlarının bir bölümü, düz toprak damı ve çıkış merdivenleri tamamen yıkılmıştır. XVII. Yüzyıl içerisinde inşa edilen Miri Ambarı, doğu-batı istikametinde dikdörtgen bir biçimde zemine yerleştirilmiştir. Yapıya giriş güney cephede sivri kemer nişi içerisindeki iki ayrı kapı ile sağlanır. Ambar üç ayrı bölümden meydana gelmiştir. Düz damın orta bölümünde aynı yatay aks üzerindeki üç adet dam başı bulunmaktadır. Sıkıştırılmış çorak toprak ve odun külü katkılı çamur ile inşa edilen düz toprak dam yağın kar ve yağmur sularının tahliyesi için sekiz adet çörten yer almaktadır. Bu çalışma ile Miri Ambarı'nın özgün mimari yapısının daha fazla tahrip olmadan korunmasını sağlamak ilgili koruyucu önlemleri alınarak, gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmaktadır. Van Valiliği tarafından yapının onarımına yönelik kazı, belgeleme ve uygulama rölöve, restitüsyon, restorasyon ve işlevlendirme projeleri konusunda uzman elemanlarca hazırlanarak ilgili kurum ve kuruldandan onaylanmıştır. Arkeolojik sit olarak ilan edilen Eski Van Şehri içerisinde önemli bir yeri olan Miri Ambarı hem form olarak hem de mimari plan özellikleri bakımından gerek Van ve bölgede mimari özellik bakımından tek sivil yapıdır.

Anahtar Kelimeler: Eski Van Şehri, Miri Ambarı, Dam Başı, Sivri Beşik Tono, Düz Toprak Dam.

ABSTRACT

The Old City of Van, located on the southern part of Van Castle, has been inhabited by various civilizations since the time of the Urartians. The city was surrounded by walls on the east, south, and west, with the Van Castle serving as its northern boundary. Between the years 1915 and 1918, the Old City of Van was under Russian-Armenian occupation. All architectural constructions were vandalized by brigands during the withdrawal of Tsarist Russian Troops from the region after the Bolshevik Revolution of 1917. Life in the city came to an end in 1918, and the resettlement began in today's City of Van. The city, which faced its doom between the years 1918 and 1995, has gradually succumbed to the ravages of nature and treasure hunters. Excavation, project, and restoration works have been initiated by various institutions since 1995. The Demesne Barn, which is utilized as a public granary, was constructed in a strategically secure location. Today, certain sections of the building's walls, the ascending stairs to the flat roof, and the covering system are entirely in ruins. The Demesne Barn dates back to the XVIIth century. Following local excavation efforts, preservation projects for the building were prepared and approved by the Van Governorate in 2010. The Demesne Barn is laid out on a rectangular ground in an east-west direction. The entrance to the building is provided through two independent gates inside the lancet arch alcove in the southern front. The barn consists of three independent sections, with three rooftops aligned on the same horizontal axis in the mid-section of the flat roof. The flat roof, constructed with compressed barren and wood ash-added soil, features eight gargoyles for releasing rain and snow waters. The aim is to take precautions to preserve the original architectural structure of the Demesne Barn without causing further destruction, ensuring its transfer to future generations through this study. In the scope of this initiative, excavation, documentation, application, survey, restitution, restoration, and functionalization projects for the building's renovation have been prepared by expert staff in the field under the Van Governorship and approved by the relevant institution and board. The Demesne Barn, situated in the Old City of Van, declared as an archaeological site, stands out as the sole civil architectural example in terms of both architectural features and functions within Van and the surrounding region, encompassing distinctive qualities in architectural form and plan.

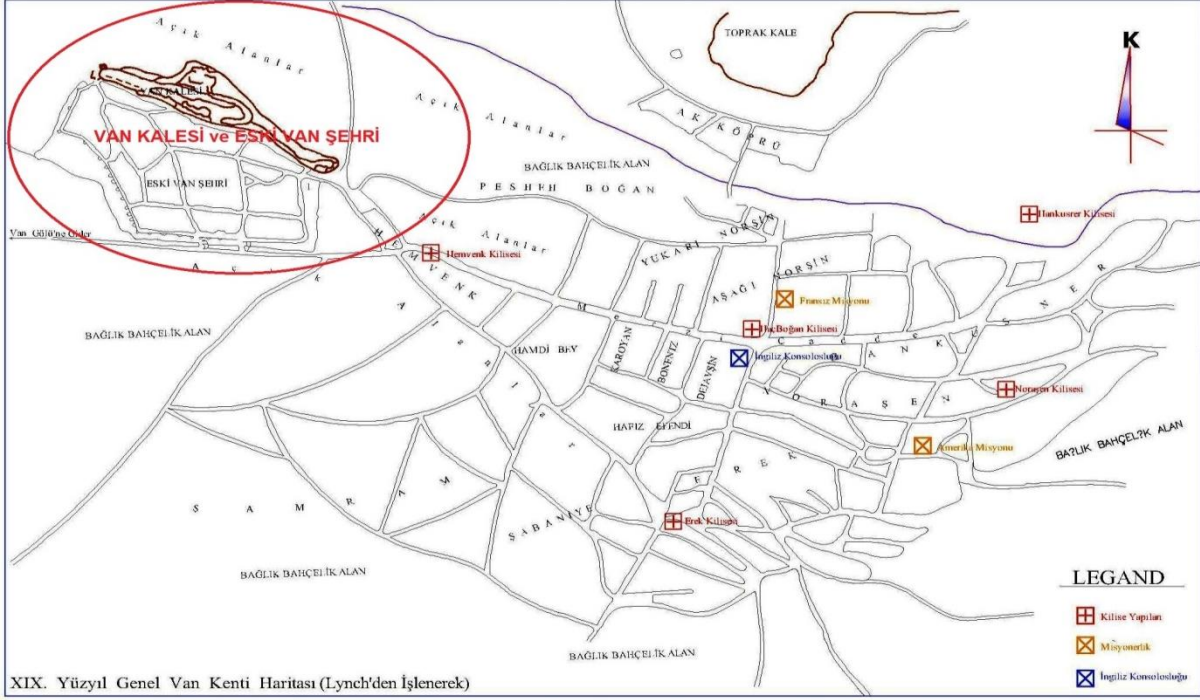
Keywords: Old City of Van, Demesne Barn, Roof Top, Lancet Barrel Vault, Flat Soil Roof.

¹ **Corresponding Author:** Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı, sahozturk13@gmail.com, ORCID: 000-0001-6979-3342

GİRİŞ:

Van Kalesi (Tuşba), M.Ö. 900-580 yılları arasında Urartu Uygarlığının merkezi konumunda yer almıştır. Kalenin güneyinde yer alan yaklaşık 365.000 m²lik Eski Van Şehri'nin Urartular döneminde ne şekilde kullandığına dair herhangi bir iz günümüzde bulunmamaktadır. Doğu-batı istikametinde uzanan yekpare kalker kaya kütleleri üzerinde kurulan kalenin değişik yerlerinde Urartu uygarlığına ait mimari izleri görmek mümkündür (Günel, 1993: 41-46; Tahran, 1987: 369-387; Yıldırım, 1996: 102).

Şekil 1. Van Kalesi-Günümüz Van Şehri Planı (Kaynak: Lynch'te İşlenerek, Ş. Öztürk: 1900)

Eski Van Şehri, stratejik konumundan dolayı tarihin eski dönemlerinden son Osmanlı yönetimine kadar birçok uygarlık tarafından kullanılmıştır (Güzeloğlu, 1996: 16; Kılıç, 1997: 195-225; Talay, 1998: 35). Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, El Yazması Kataloğu, E. 9487 No.lu defterindeki minyatürde Van Kalesi ve Eski Şehri'nin genel yapısı hakkında bilgi vermektedir ("Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi", 9487 No.lu defter). 1918 yılından sonra mimari oluşum şehir surları dışında doğu yönde Erek Dağı istikametine ayrı yapı nizamında ve bağ evi şeklinde gruplar halinde inşa ederek, yeniden mimari yapılaşma süreci başlamıştır (Şekil 2), (Öztürk ve Erzen, 2004: 52-55).

Şekil 2. Kala-i Sengi Van (Kaynak: Topkapı Sarayı Arşivi)

Şekil 3. Eski Van Şehri Genel Görünüşü (Kaynak: W. Bachmann: 1913)

Eski Van Şehri'ndeki değişik inanışlara sahip (Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman) halklar 1915 yılına kadar karşılıklı hoşgörü anlayışında sorunsuz bir şekilde yaşamışlardır. Şehrin kuzeyi Van Kalesi'nin oluşturduğu kayalık ile diğer yönleri ise çift sıra surlarla çevrelenmiştir. Şehrin doğusunda Ermeniler, kuzeybatısında ise Müslümanlar yaşamıştır (Güzeloğlu, 1996: 43; Kılıç, 1997: 207; Öztürk ve Mızrak, 2001: 32-34; Öztürk, 2023: 38-61). 1900 yılların başlarında çekilmiş fotoğraflarda şehrin dini, askeri ve sivil mimarlık yapıların bakımlı sağlam ve düzenli olduğu anlaşılmaktadır (Çelebi, 1993: 554,555; Köker, 2005: 352-354), (Şekil 3-5).

Şekil 4. Eski Van Şehri Güney Genel Görünüşü (Kaynak: W. Bachmann: 1913)

Van İl'indeki Dominik, Fransız ve diğer ülke konsolosluk yapıları günümüz Van Şehri'nin "Bağlar" bölgesinde yer almaktadır (Şekil 1). Van ve çevresi 1915 yılında üç yıl Rus-Ermeni işgalinde kalır. 1917 yılında Çarlık Rus birliklerinin Bolşevik Devrimi'nin ardından 1918 yılında bölgeden çekilmesi sırasında Eski Van Şehri'ndeki tüm mimari yapılar yerel çeteler tarafından yakılıp yıkılarak tahrip edilmiştir (Paşa, 1960; 98,99; Öztürk, 2021: 674-703).

Bilimsel çalışmaların sürekliliğinin sağlanamaması ve ortaya çıkan mimari verilerin Konservasyon ve onarım çalışmalarının yapılmaması yapılarıdaki tahribatın artmasına neden olmuştur. Kazı sonucunda ortaya çıkarılan mimari verilerin mevcut durumlarının uygulama proje ve onarım çalışmalarının Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ya da Van Valiliği tarafından yapıldığı için bilimsel olarak uzun sürelerde yapılan kazı ekibi ile tam koordinasyon sağlanamamıştır.

Şekil 7. Eski Van Şehri Savaş Sonrası Genel Görünüşü (Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü)

Tarihi sit alanı içerisinde yer alan Eski Van Şehri ve Kalesi'ndeki mimari yapıların korunması, kültür, turizme yönelik kullanılması ve geleceğe aktarmak amacıyla, 1995 yılından itibaren başta Van Valiliği olmak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kazı, proje ve onarım çalışmaları başlatılmıştır. Yapılan çalışmaların verileri ortaya çıkınca toplumda kültürel miras bilincinin oluşmasını sağlamıştır. Böylece yerel, bölgesel ve ulusal basında sıkça gündeme gelen Eski Van Şehri ve Kalesi'nin onarım çalışmaları, sürekliliğini koruyarak günümüze kadar devam etmiştir.

Proje ve uygulama onarım çalışmaları kısmen tamamlanan Şehir Surları, Saray Kapısı, Van Kalesi Hüsrev Paşa Külliyesi, Kaya Çelebi Camii, Süleyman Han Camii, Horhor Camii, Kızıl Camii, Ulu Cami, Kale Üstü Su Sarnıcı, Surp Diziravor (Şapel) Kilisesi ve Miri Ambarı mimari yapılarından oluşmaktadır (Şekil 5-8).

Şekil 8. Eski Van Şehri Genel Görünüşü (Kaynak: VANTAM Arşivi)

1. Çalışmanın Yöntemi, Amacı ve Kapsamı

Tescilli Miri Ambarı'nın araştırması, uygulama modele dayalı olarak hazırlanmıştır. Uygulama model yöntemiyle yapının onarım projesine yardımcı olan arşiv belgelerinin araştırması, yapının mevcut veri ve fotoğrafları kullanılmıştır. Tespit edilen mevcut durum optik aletler yardımıyla sayısal verilere dönüştürülerek, yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon uygulama koruma projeleri 1/100, 1/50, 1/20 ve 1/10 ölçeğinde hazırlanmıştır.

Günümüzde Miri Ambarı'nın örtü sistemi tamamıyla yıkık beden, bölme duvarlarında ciddi statik ve yapısal sorunları mevcuttur. Amaç; mevcut ve arşiv kaynaklarında elde edilen bilimsel veriler ışığında yapının özgün yapı dokusunun onarmak ve işlevlendirilmesi amaçlanmaktadır. Yapının arkeolojik kentsel sit dokusu içerisinde yer alması tek yapı ölçeğinde onarımının yanı sıra çevresindeki özgün dokunun onarılarak kültürel ve turizme yönelik işlev verilerek korumaktır.

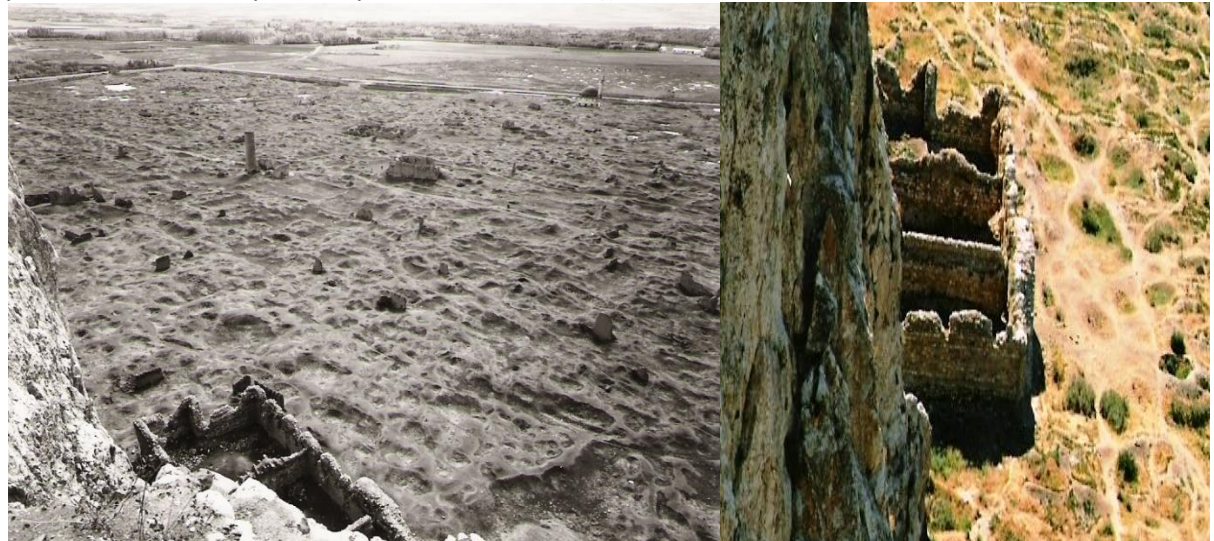
Eski Van Şehri içerisinde yer alan Miri Ambarı'nın onarılması ve amacın uygun işlev verilmesi geçmiş ile günümüz ve gelecek arasında kültürel köprü sağlayacaktır.

Şekil 9. Van Kalesi ve Eski Van Şehri Görünüşü (Kaynak: Anonim)

2. Konum ve Tarişesi

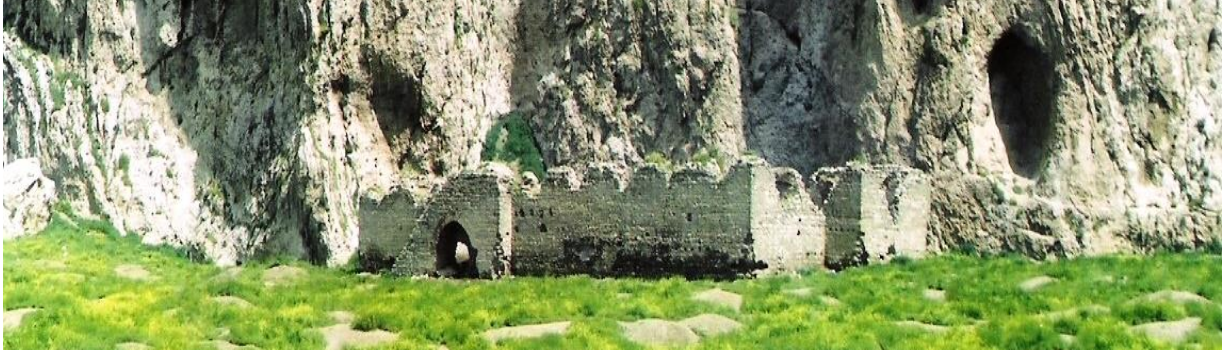
Miri Ambarı, şehri kuzeyinde sarp kayalıklara bitişik olarak düz bir zemin üzerinde yer almaktadır. Miri Ambarı, devletin tahıl deposu olarak kullanıldığı için, stratejik yapısından dolayı oldukça güvenilir bir bölgede inşa edilmiştir. Miri Ambarı, Merkez İpekyolu İlçesi Eskişehir Mahallesi, 611 Ada, 164 pafta yer almakta ve mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne aittir (Şekil 9-11).

Şekil 10,11. Miri Ambarı Genel Üst Görünüşleri (Kaynak: Alman Arkeoloji Enst., 1935 ve Ş. Öztürk, 2010)

Yapı, doğu-batı istikametinde dikdörtgen formunda düz bir zemine kurulmuştur. Günümüzde ambarın taşıyıcı beden duvarlarının bir bölümü, düz toprak dama çıkış sağlayan yonu taş yapıli merdivenler, beşik tonozlu örtü sistemi ile taşıyıcı elemanlardan kemer ayaklarının tümü yıkık bir konumdadır (Şekil 10-12).

Miri Ambarı'na ait yazılı kitabeye rastlanamamıştır. Yapılan tarihi araştırma ve incelemelerde yapının inşa tarihi, banisi ve hamisi bilinmemektedir. Ambarın yapım tekniği, inşa yapım malzemesi ve diğer mimari yapım özellikleri dikkatli incelendiğinde, XVII. yüzyılın sonu ya da XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde bina edildiği düşünülmektedir (Öztürk, 1998: 11-13).

Şekil 12. Miri Ambarı Güneydoğu Genel Görünüşü (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

1915 yılına kadar aktif olarak kullanılan Miri Ambarı, daha sonraki yıllarda yaşanan savaşın yıkımı, doğanın ve definecilerin olumsuz etkisi altında kalmıştır. Yaklaşık bir asır kendi kaderi ile baş başa kalan yapının düz toprak dam örtü sisteminin tamamı yıkılmıştır.

Miri Ambarı, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Müdürlüğü'nün 22.10.1993 tarihinde "Anıt" niteliğinde tescil edilerek taşınmaz kültür varlığı olarak koruma altına alınmıştır. Miri Ambar, 2007 yılında Van Valiliği tarafından uygulamaya yönelik uygulama proje çalışmaları başlatılmıştır. Hazırlanan Rölöve Analitik, Malzeme Analiz ve Hasar Analiz projeleri, ilgili Koruma Kurulu tarafından 25.9.2008 tarih ve 254 sayılı kararı ile onaylanmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Miri Ambarı Güneydoğu Genel Görünüşü (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Yapı ile ilgili gerekli araştırma kazı ve malzeme analizi veri çalışmalarının sonucunda hazırlanan restitüsyon ve restorasyon projeler ilgili kurulu tarafından 13.05.2010 tarih ve 631 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

3. Kazı ve Proje Çalışmaları

Miri Ambarı'nın uygulama rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini hazırlanmasına veri oluşturmak amacıyla Van Müze Müdürlüğü, Sanat Tarihçisi ve Arkeologları denetiminde araştırma kazı çalışmaları yapılmıştır. Yapılan kazı çalışmalarında Miri Ambarı'nın özgün taban seviyesini ve yapım malzemesi yapının beden duvarlarının dış zemin seviyesini ortaya çıkartmak için yapının iç mekanını değişik bölümlerinde 3.00x3.00 m ölçülerinde lokal altı adet kazı sondaj çalışması 12-18.07.2008 tarihleri arasında yapılmıştır (Şekil 14-16).

Şekil 14-16. Miri Ambarı İç Mekân Kazı Sondaj Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

3.1. Rölöve-Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri

Eski Van Şehri Miri Ambarı'nın, mevcut rölövesi klasik yöntem araçları kullanılarak yapılmıştır.

Mimari belgeleme ve proje çalışmasını hazırlayan ekip bir Sanat Tarihçisi ve üç uzman mimardan oluşmaktadır. Elde edilen veriler, arşiv ve tarihi belgelerden faydalanarak Miri Ambarı'nın, rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri uygulama ölçeğinde hazırlanmıştır².

3.2. Rölöve; Üç aşamadan oluşan rölöve proje çalışmaları, Analitik Analiz, Malzeme ve Hasar Analiz bölümlerinden oluşmaktadır.

3.3. Restitüsyon; Miri Ambarı'nın, restitüsyon çalışmasına yardımcı olan başlıca verileri dört ana başlığı altında toplanmıştır. (Şekil 17).

3.3.1. Mevcut Yapı Bölümleri (Özgün Yapı Dokusu); Yapının beden ve ara duvarları, düz dama çıkış merdiven kalıntıları ile giriş kapısı, mazgal pencere yapısı gibi bölümlerden oluşmaktadır (Şekil 17).

3.3.2. Yapının Mevcut İzlerinden Tamamlanan Yapı Bölümleri; Miri Ambarının, dış beden duvarlarının tamamı günümüzde mevcuttur. Kapı ve pencere söve ve formları, iç mekân örtü sistemi sivri beşik tonoz, düz dama çıkış merdiven yapısı ve iç mekân kayrak taş zemin kaplaması bu kapsamda yapılan yapı bölümlerini oluşturmaktadır (Şekil 17).

3.3.3. Bölgedeki Diğer Tarihi Yapılarla Karşılaştırarak Tamamlanan Yapı Bölümleri; Miri Ambarı'nın, düz dam örtü sistemi, saçak yapısı, iç mekân taşıyıcı sütunları, kapı pencere doğraması, dam başı yapı bölümlerini oluşturmaktadır (Şekil 17).

3.3.4. Mimari Gereklilik İle Tamamlanan Yapı Bölümleri; Miri Ambarı'nın, dış beden duvarının çepçevre saran kayrak taş kaplamalı tretuvar bölümü bu kapsamda tamamlanmıştır (Şekil 17).

3.4. Restorasyon Projesi; Restorasyon müdahale kararları sekiz ana başlığı altında toplanmıştır (Şekil 18).

	MEVCUT YAPI BÖLÜMLERİ (ÖZGÜN YAPI DOKUSU)		Sağlamlaştırma Taş-Kırılma, Kopma, Dökülme,		Dolgu Toprağın temizlenmesi
	YAPININ MEVCUT İZLERİNDEN TAMAMLANAN YAPI BÖLÜMLERİ		Mekanik - Kimyasal Temizlik (Otsu ve odunsu biyolojik oluşum)		Boşalan derzlerin doldurulması
	BÖLGEDEKİ DİĞER TARİHİ YAPILARLA KARŞILAŞTIRILARAK TAMAMLANAN YAPI BÖLÜMLERİ		Tamamlanacak yapı ögesi (Eksik Olan Yapı Ögesi)		Aşınan yüzeylerin onarılması
	MİMARİ GEREKLİLİKLE TAMAMLANAN YAPI BÖLÜMLERİ		Yanlış uygulamalar temizlenecek (kimyasal temizlik)		Özgün Kısımlar

Şekil 17,18. Miri Ambarı Restitüsyon ve Restorasyon Müdahale Lejant Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

² Makalede kullanılan rölöve ve restitüsyon çizimlerinin lejantı şekil 17'deki veriler kapsamında hazırlanmıştır.

4. YAPININ İNCELENMESİ

4.1. Plan

Miri Ambarı, doğu-batı yönünde 16.22x40.00 m ölçülerinde dikdörtgen formunda zemine kurulmuştur. Yapıya giriş; güney cephesinde 3.45 m genişliğindeki sivri kemer nişi içerisinde yer alan iki ayrı 1.00 m genişliğindeki ahşap doğramalı kapıdandır. Ambar üç ayrı bölümden meydana gelmiştir. Batı yönündeki kapı ile yaklaşık 10.27x12.82 m ölçülerindeki mekâna girilmektedir (Şekil 19-22).

Şekil 19,20. Miri Ambarı Giriş Kapısı Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Bu mekânın ortasında karşılıklı olarak yerleştirilmiş yaklaşık 1.00x1.00 m ölçülerinde kare planlı payeler kuzey güney istikametinde iki kademeli sivri kemerler yardımıyla birbirine bağlanmıştır. İç mekânın örtü sistemi paye ve sivri kemerlerin oluşturduğu üç adet tonozdan oluşmaktadır. Ortadaki ve batı yönündeki sivri beşik tonozlar aynı mimari özellikte olup, doğudaki mekânın plan yapılışından dolayı kuzeyi daha geniştir.

Şekil 21,22. Miri Ambarı Rölöve ve Restitüsyon Planları (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Ortadaki tonozun ortasında dikdörtgen planlı olarak tasarlanan tahılların düz damdan boşaltılmasının sağlayan dam başı yapı elemanları yer almaktadır. Miri Ambarı'nın girişi güney cephesindeki sivri kemer nişi içerisinde yer alan kapılardan doğu yönündeki 1.00 m genişliğindeki kapı ile yaklaşık 10.66x12.85 m ölçülerindeki orta mekâna girilir. Bu mekânın beden duvarında güneyde iki kuzeyde ise, üç toplam beş pencere bulunur. Ortadaki sivri beşik tonozun ortasında dikdörtgen planlı olarak tasarlanan bölüm tahılların yukarıdan boşaltılmasının sağlayan dam başı yapı elemanı yer almaktadır (Şekil 23-26).

Şekil 23,24. Miri Ambarı İç Mekân Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Orta mekânın güneydoğu köşesindeki ahşap kapı yardımıyla doğudaki mekâna girilir. Doğu mekânı 11.22x12.78 m ölçülerindedir. Bu mekânın kuzeydoğu köşesi 2.75x5.05 m ölçülerinde mekân doğuya doğru genişletilmiştir. Doğu mekânının ortasında yer alan benzer mimari özellikteki dört adet 1.00x1.00 m ölçülerindeki payeler kuzey-güney istikametinde iki kademeli sivri kemerler yardımıyla birbirine bağlanmıştır.

Mekânda oluşan üç tam bir yarım alanın üzeri sivri beşik tonoz yardımıyla örtülmüştür. Ortadaki sivri beşik tonoz diğer iki mekândaki tonozda olduğu gibi ortasında dikdörtgen planlı olarak tasarlanan bölüm tahılların yukarıdan boşaltılmasının sağlayan dam başı yapı elemanı yer almaktadır. Bu mekânın beden duvarında güney ve kuzeyde üç doğuda ise iki toplam mazgal pencere bulunur (Şekil 23-26). Miri Ambarın çevresinde, zeminde 0.15 m yüksekliğinde ve 1.00 m genişliğinde moloz taş örgülü tretuvar yer almaktadır (Şekil 21).

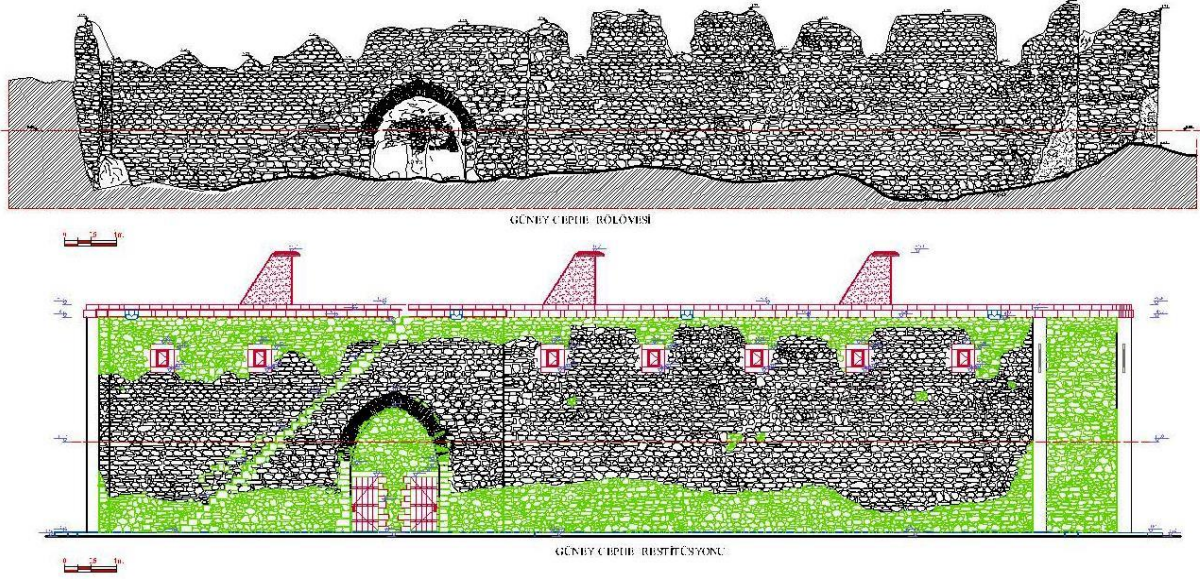

Şekil 25,26. Miri Ambarı İç Mekân Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

4.2. Cepheler

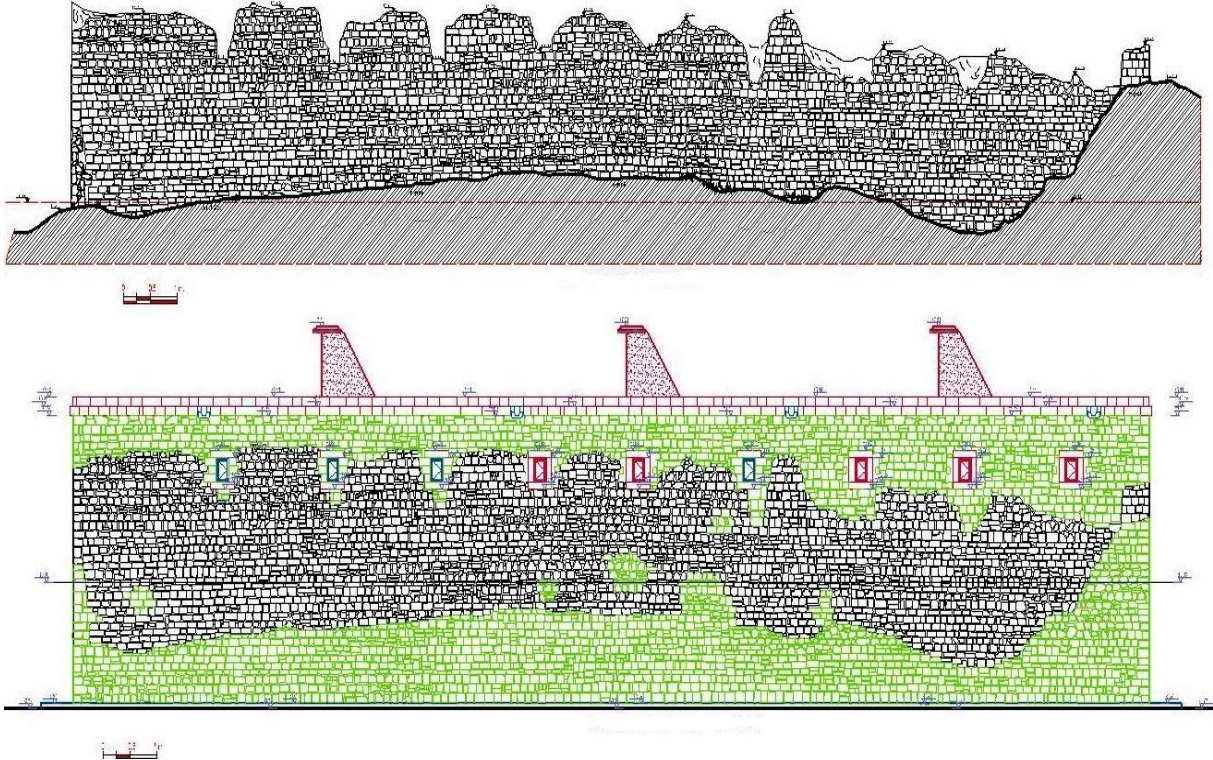
Miri Ambarı'nın en hareketli olan güney cephesi 40.00 m genişliğinde 9.20 m yüksekliğindedir. Ambar giriş bölümü ve düz toprak dama çıkış merdivenlerinin yer aldığı bölüm 1.30 m güneye ve 12.30 m

doğu-batı yönüne güney yönüne çıkıntılı olarak tasarlanmıştır. Güney cephesinin girişi sivri kemer bölümü içerisinde iki adet düz lentolu giriş kapısı yer almaktadır. Cephenin doğusundaki 32 adet merdiven basamak yardımıyla düz toprak dama çıkış sağlanır (Şekil 27-38).

Şekil 27,28. Miri Ambarı Rölöve ve Restitüsyon Güney Cepheleeri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

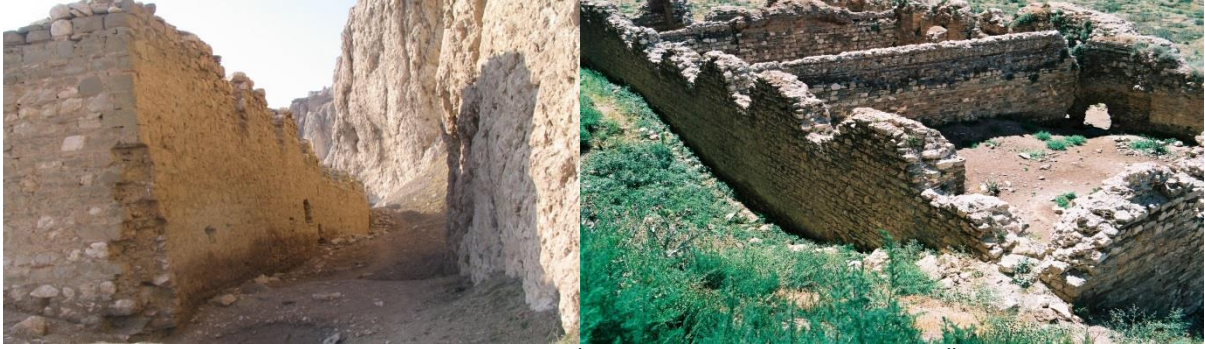
Güney cephesi zeminden 8.50 m yükselerek 0.10 m düz tek kademeli saçak yardımıyla toprak dama geçiş sağlanır. Cephenin üst kotunda aynı yatay aks üzerinde yer alan yedi adet mazgal pencere bulunur. Güney cephesinin düz damındaki üç adet dam başı yapı elemanları 2.20 m yüksekliğinde inşa edilmiştir. Güney cephesinin saçak kotunda yer alan dört adet yekpare olarak inşa edilmiş çörten yerleştirilmiştir (Şekil 27,28).

Şekil 29,30. Miri Ambarı Kuzey Cephesi Rölöve ve Restitüsyonu (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

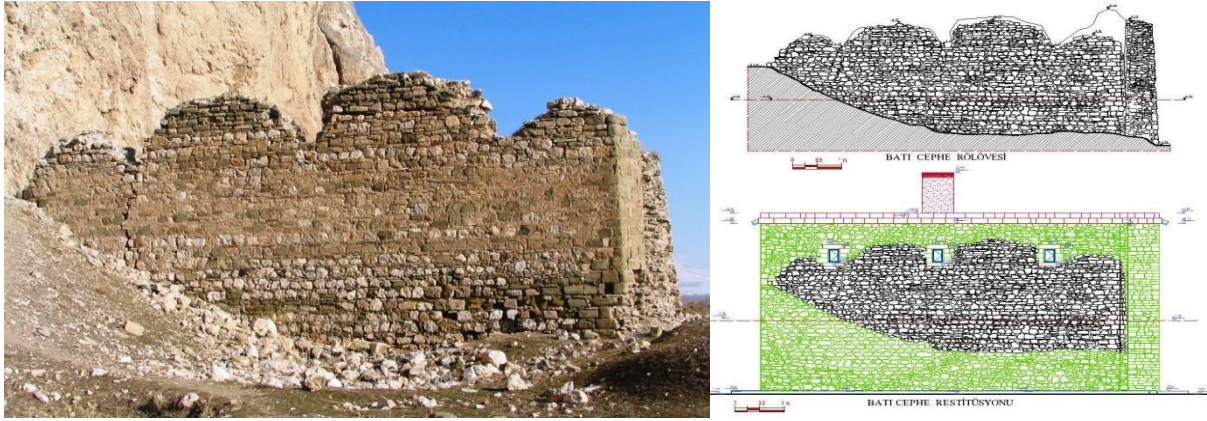
Kuzey cephesi, 40.00 m genişliğinde 9.20 m yüksekliğindedir. Kuzey cephesi zeminden 8.50 m yükselerek 0.10 m düz tek kademeli saçak yardımıyla düz toprak dama geçiş sağlanır. Cephenin üst kotunda aynı yatay aks üzerinde yer alan dokuz adet 0.50 m genişliğinde 0.75 m yüksekliğinde

söveleri yonu taştan olan mazgal pencere bulunur (Şekil 29-32). Kuzey cephesi üç adet dam başı yapı elemanları ile şekillenmiştir.

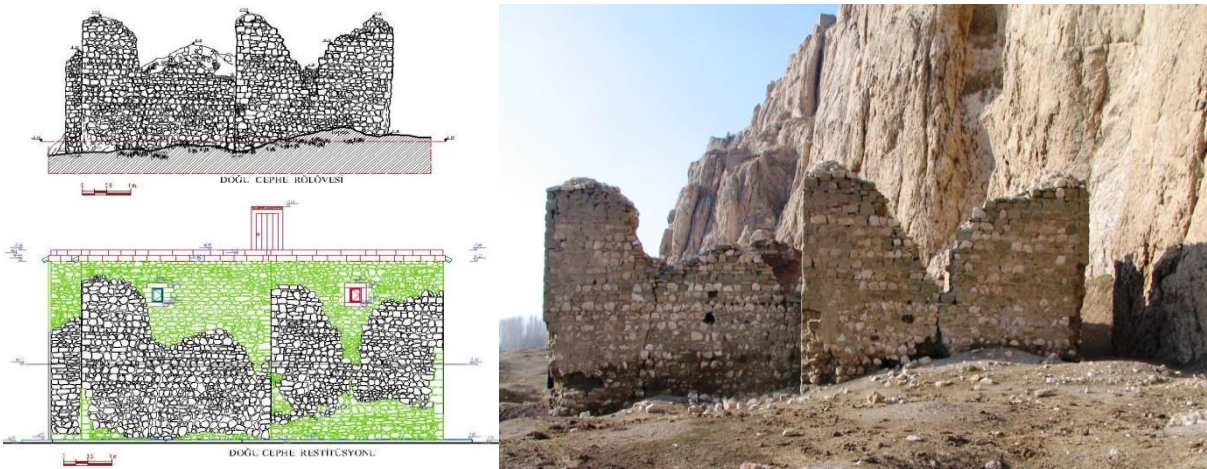
Şekil 31,32. Miri Ambarı Kuzey Cephesi ve İç Mekân Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Batı cephesi, 16.25 m genişliğinde 9.20 m yüksekliğindedir. Batı cephesi zeminden 8.50 m yükselerek 0.10 m. düz tek kademeli yonu taştan imal edilmiş saçak yardımıyla düz toprak dama geçiş sağlanır. Cephenin üst kotunda aynı yatay aks üzerinde yer alan üç adet 0.50 m genişliğinde 0.75 m yüksekliğinde söveleri yonu taştan olan mazgal pencere bulunur (Şekil 33-35).

Şekil 33-35. Miri Ambarı Batı Cephesi Görünüşü ve Rölöve-Restitüsyonu (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Batı cephesinin düz damında yer alan dam başı yapı elemanları 2.20 m yüksekliğinde inşa edilmiştir. Cephenin güney köşesi zeminden düz dam kotuna kadar pahlı olarak planlanmıştır. Cephenin güneyinde yer alan tek kollu yonu taş yapı 1.30 m genişliğinde toplam 32 adet basamaktan oluşmuş merdiven yardımıyla düz toprak dama çıkılır (Şekil 33,35).

Şekil 36-38. Miri Ambarı Batı Cephesi Rölöve-Restitüsyonu ve Görünüşü (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Üç ayrı bölümden oluşan doğu cephesi, 16.25 m genişliğinde 9.20 m yüksekliğindedir. Batı cephesi zeminden 8.50 m yükselerek 0.10 m düz tek kademeli yonu taştan imal edilmiş saçak yardımıyla düz toprak dama geçiş sağlanır. Cephenin üst kotunda aynı yatay aks üzerinde yer alan iki adet 0.50 m

genişliğinde 0.75 m yüksekliğinde söveleri yonu taştan olan mazgal pencere bulunur. Doğu cephesinin düz damında yer alan dam başı yapı elemanları 2.20 m yüksekliğinde inşa edilmiştir (Şekil 36-38).

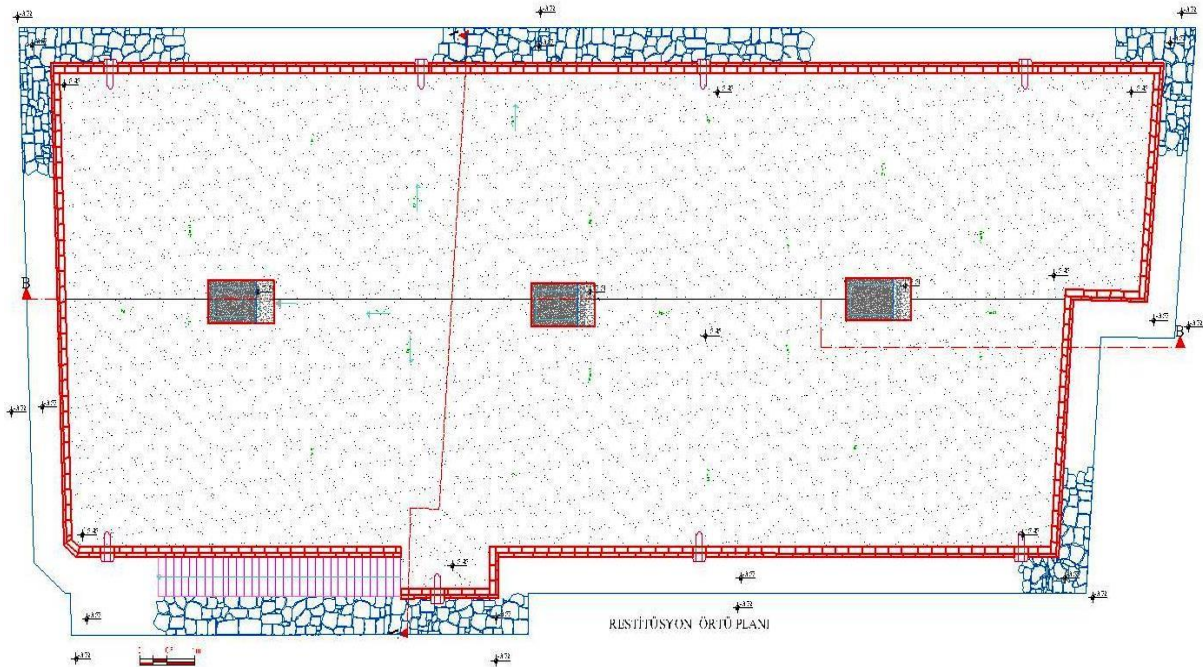
4.3. Düz Toprak Dam

Miri Ambarı'nın düz toprak damı, 15.15x40.00 m ölçülerinde dikdörtgen formunda düzenlenmiştir. Düz damın çevresi 0.30 m genişliğinde iki kademeli düz yonu taşlı saçak ile çevrelenmiştir (Şekil 39, 40).

Şekil 39. Miri Ambarı Üst İç Mekân Görünüşü (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Düz damın orta bölümünde aynı aks üzerinde 1.30x2.35 m ölçülerinde dikdörtgen formunda 2.20 m yüksekliğinde dam başı bulunmaktadır. Temin edilen tahılın (buğday, arpa vb.) boşaltılmasını sağlayan yöresel Van geleneksel mimarisinde (evlerde) yer alan üç adet benzer mimari özelliklere sahip dam başı yerleştirilmiştir (Öztürk, 2018: 567), (Şekil 38,39).

Şekil 40. Miri Ambarı Düz Toprak Dam Restitüsyonu (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Sıkıştırılmış çorak toprak ve odun külü katkı olarak hazırlanan çamur ile inşa edilmiş düz toprak damda oluşan sularının tahliyesini sağlamak amacıyla kuzey ve güney cephelerine yönelik dörder toplam sekiz adet yekpare olarak taş yapılı çörten yer almaktadır (Öztürk, 2018: 538), (Şekil 39,40).

4.4. Mimari Süsleme

Miri Ambarı, son derece yalın bir şekilde inşa edilmiştir. Yapıda süsleme özelliğinde herhangi bir unsur kullanılmamıştır.

4.5. Malzeme ve Yapım Tekniği

Miri Ambarı, inşasında farklı cins ve yapıda taş malzeme, harman tuğlası, sıkıştırılmış toprak, ahşap ve metal yapım malzemeleri kullanılmıştır. Yapıda bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır (Şekil 41-45,50-53). Yapım duvar inşa tekniği olarak sıralı kaba yonu ve moloz taş yapıli dolgu tekniği kullanılmıştır.

Şekil 41. Eski Van Şehri Sivil Mimarlık Yapıları Dam Başı Görünüşü (Kaynak: Anonim)

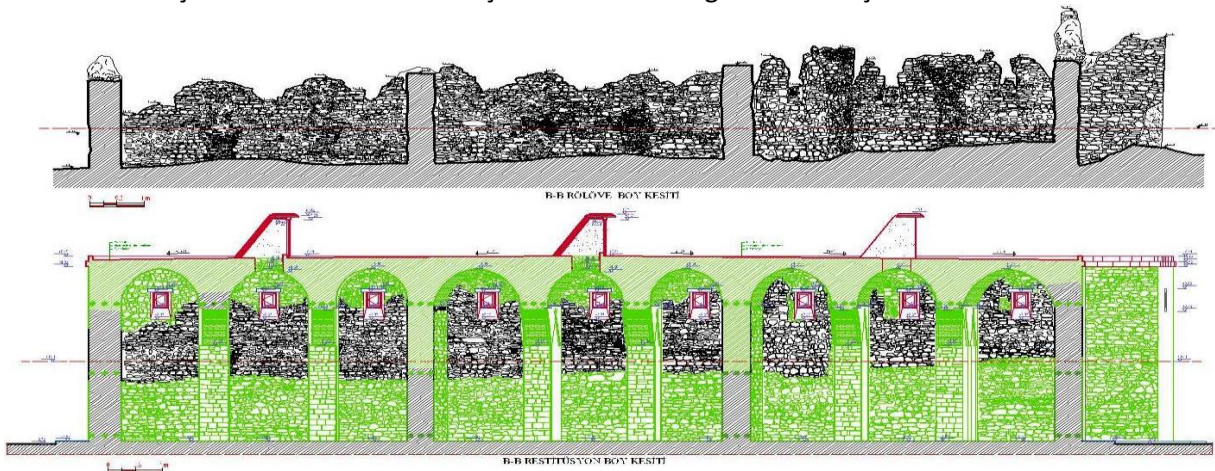
4.5.1. Malzeme

4.5.1.1. Kesme Taş; Miri Ambarı'nın kapı, pencere lento, kemer sütun inşasında, kapı pencere sövelerinde, düz toprak dam saçak ve yeğpare çörten yapımında kesme taş kullanılmıştır.

4.5.1.2. Kaba Yonu Taş; Miri Ambarı'nın beden duvarlarının inşasında, merdiven yapımında kaba yonu taşı kullanılmıştır.

4.5.1.3. Moloz Taş; Miri Ambarı'nın beden duvarlarının iç dolgusunda, zemin kaplamasında ve tretuvar inşasında kullanılmıştır.

4.5.1.4. Harman Tuğlası; Miri Ambarı'nın giriş bölümünün sivri beşik yapımında, iç mekân sivri beşik tonoz ve sivri kemer inşasında harman tuğla kullanılmıştır.

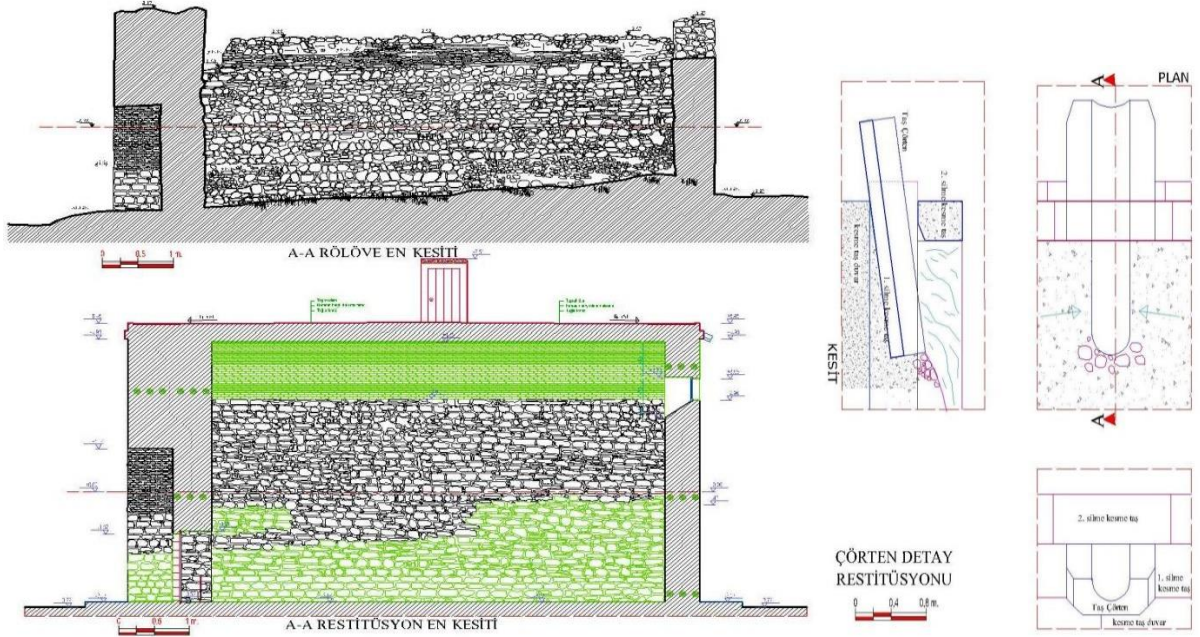
Şekil 42,43. Miri Ambarı Boy Kesit Rölöve ve Restitüsyonu (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

4.5.1.5. Sıkıştırılmış Toprak; Miri Ambarı'nın üst örtü sitemindeki sivri beşik tonoz boşluklarının doğu cüruf olarak ve düz dam yapımında kaya tuzu, saman, odun külü katkılı olarak sıkıştırılarak kullanılmıştır.

4.5.1.6. Kayrak Sal Taşı; Miri Ambarı'nın üç ayrı mekân zemin kaplamasında ve yapıyı dıştan 1.00 m genişliğinde çevreleyen tretuvarda kayrak sal taş kaplaması kullanılmıştır.

4.5.1.7. Ahşap Malzeme; Miri Ambarı'nın dam başı bölümünde, kapı, mazgal pencere doğrama yapımında ve yapının dış beden ve iç ara duvarlarının zemin, orta ve sivri beşik tonoz üzengi seviyesinde üç sıra halinde yaklaşık 0.20 m çapındaki tomruklar yapıyı çepeçevre hatıl şeklinde kullanılmıştır (Şekil 51-53).

Yapının beden duvar ağırlıkları yapının düşeyde eşit yüksekliklerdeki yükün uniform bir şekilde zemine aktarımı sağlamaktadır (Şekil 45,47-50).

Şekil 44-46. Miri Ambarı En Kesit Rölöve-Restitüsyonu ve Çörtten Detayları (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010).

4.5.1.8. Metal Malzeme; Miri Ambarı'nın kapı, pencere, aksesuarlarında ile teçhizatlarında kullanılmıştır.

Miri Ambarı'nı oluşturan beden ve iç bölme duvarında kullanılan taş bölge mimari yapılarda çok kullanılan yerel taş cinsi olan kalker taştır. Yapının duvar kalınlıkları yaklaşık 1.00 m'dir. Yığma duvar örgü yapım tekniğinde inşa edilen duvarların satırları düz derzli ve sıvasızdır (Şekil 44,45).

Şekil 47,48. Miri Ambarı Beden Duvarları Tomruk Ahşap Hatıl Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010).

Şekil 49,50. Miri Ambarı Beden Duvarları Ahşap Hatıl Tomruk Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010).

4.5.2. Harç ve Sıva Analizleri

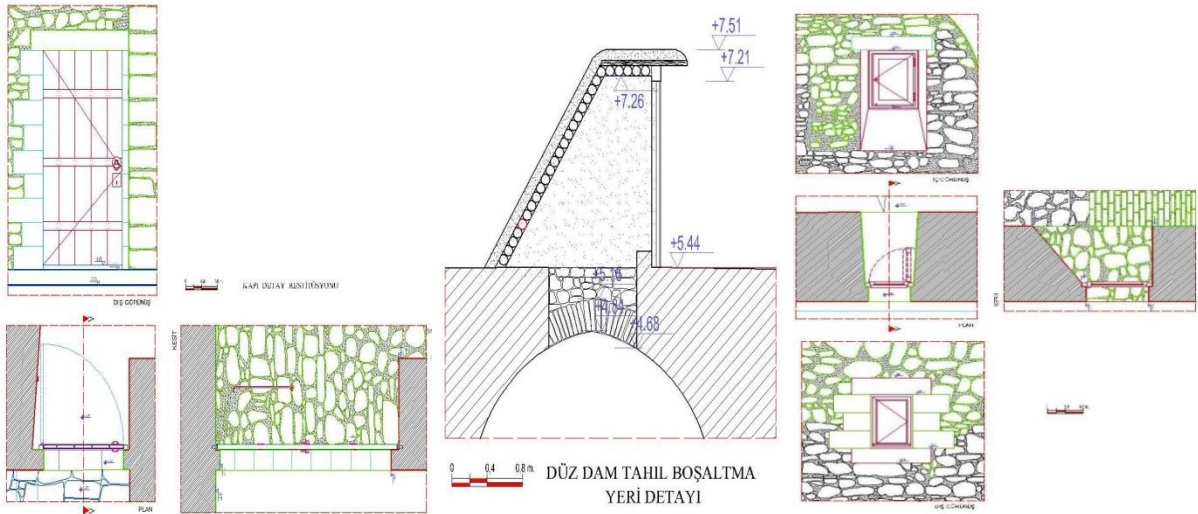
Miri Ambarı'nda kullanılan bağlayıcısı harç ve sıva numune örnekleri yapının değişik iki ayrı bölümünden alınarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge Laboratuvar Bölge Müdürlüğü laboratuvarlarında yapılmıştır.

Önerilen onarım harç birimleri;

% 30-35 Oranında sönmüş ve bekletilmiş kireç kaymağı.

% 15-20 Oranında öğütülmüş taş tozu.

% 40-45 Oranında temiz su ile temizlenmiş dere kumu (Öztürk, 2008: 1-3).

Şekil 51-53. Miri Ambarı Kapı, Tahıl Boşaltma Yeri ve Mazgal Pencere Detayları (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

SONUÇ

Eski Van Şehri ve Kalesi yaklaşık bir asır boyunca doğanın ve defnecilerin olumsuz etkisi altında kalarak tüm sivil mimari yapıların yok olmasına neden olmuştur. Bu olumsuz gelişmede kentin koruma amaçlı imar planının zamanında hazırlanmamasının önemli katkısı vardır. Ayrıca başta yerel halk ve yerel yönetimlerin ilgisizliği ve bilinçsizliği önemli rolü vardır.

Günümüzde Eski Van Şehri'nde ayakta kalan mimari yapıları oldukça sınırlı olup daha çok taş yapılarıdır. Tarihi şehirdeki tek sivil ve yarı ayakta olan sivil mimari yapı ise Miri Ambarı'dır.

Şekil 54. Miri Ambarı Güney Genel Görünüşü (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Şehrin en güvenli yerinde inşa edilen Miri Ambarı, kent içerisindeki tarihi mimari yapılar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Van Beylerbeyi'nin devletin tahıl deposu olarak inşa ettiği yapı, XVII. yüzyıldan 1915 yılına kadar kesintisiz olarak kullanılmıştır. Tescilli kültür varlığı olan Miri Ambarı, Van Gölü Havzası'nda ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki tarihi sivil mimari yapıları içerisinde yapısal özellikleri bakımından tek örnek olarak bilinmektedir. Yapının bu özelliği mimari yapısı ve işlevi ile doğrudan ilişkisi vardır (Şekil 54-57).

Eski Van Şehri içerisinde bölgede tek taş yapılmış ambar yapısı olması dolayısıyla diğer yapılarla mimari form, fonksiyonel yapı, yapım malzemesi ve yapım tekniği gibi mimari özellikler ile karşılaştırma ve değerlendirme yapılamamıştır. Daha çok yapının mevcut durumu ile değerlendirme yapılmıştır. Miri Ambarı, yaklaşık 3.250 m³ lük tahıl (buğday, arpa vb.) kapasiteli bir yapıya sahiptir. Miri Ambarı, surlarla çevrili Eski Van Şehri'nin içerisinde yaşayan yaklaşık 30.000 ve şehir dışında ikamet eden çok sayıda insanın asgari bir yıllık ihtiyacının karşılayacak kapasitededir. Bu bakımında Eski Van Şehri'nin ve Van Kalesi'nin en stratejik ve güvenli bölgesinde inşa edilmiştir.

Şekil 55. Miri Ambarı Güneybatı Genel Görünüşü (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Miri Ambarı mimari plan tipolojisi olarak gerek yerel, bölgesel ve Anadolu'daki diğer mimari yapılarla karşılaştırmak mevcut mimari veriler ile mümkün değildir. Miri Ambarı kendine özgü bir formu ve planının olduğu bir gerçektir. Miri Ambarı, mimari yapısı ve teknik yapım özellikleri olarak mimarlık ve sanat tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.

Miri Ambarı, onarım çalışmalarından sonra kentteki tüm ilgili kurum, kültür ve turizm bileşenlerin ortak görüşü alınarak uygun işlev verilerek, Van kentinin kültür, turizm ve ekonomi yapısına katkı kazandıracak bir gerçektir. Yapının onarımı ve kullanılması Eski Van Kenti'ndeki diğer dini ve sivil mimari yapıların korunmasına yönelik çalışmalarında öncü olacaktır.

Şekil 56,57. Miri Ambarı Giriş Kapısı Görünüşleri (Kaynak: Ş. Öztürk, 2010)

Etik Standart ile Uyumluluk Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

Çelebi, E. (1993). *Seyahatname* C. III-IV, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

Günel, F. M. (1993). *Eski Van Kent Dokusu Üzerine Bir Deneme*, Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 41-48.

Güzeloğlu, S. (1996). *Van Çevresine Tarihi ve Arkeolojik Açından Bir Bakış*, Biber Tanıtım, İstanbul.

Kılıç, O. (1997). *XVII. Yüzyıllarda Van*, Van Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Yayınları, Van.

Köker, O. (2005). *100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler*, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul.

Öztürk, Ş. ve Erzen, J. N. (2004). *Mimarlık ve Kent, Turkuaz: Denizin Coğrafyasında Van Eski Van: Şehri*, TMMOB Mimarlık Dergisi, S. 317, s. 52-55.

Öztürk, Ş. (1998). *Miri Ambarı*, Dünyada Van Dergisi, S. 15, s. 10-13.

Öztürk, Ş. ve Mızrak, A. (2001). *Eski Van Şehir Surları*, Mimarlık İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi, 102, s. 32-34.

Öztürk, Ş. (2023). *Eski Van Şehri Surları ve Saray Kapısı'nın Kazı, Proje ve Onarım Çalışmaları Hakkında Bir Araştırma*, EKSEN Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.4, S.1, s.38-61.

Öztürk, Ş. (2018). *Geleneksel Van Evleri*, C. I, II, Ormat Matbaacılık.

Öztürk, Ş. (2021). XVI. XVII. Yüzyıllarda Van Mimarisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Van Özel Sayısı, s. 674-703.

Öztürk, R. (2008). *İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge Laboratuvar Bölge Müdürlüğü*, Eski Van Yapıları Sıva ve Harç Analiz Raporu, s. 1-3.

Paşa, S. S. (1960). *Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tetebbulalar*, Altınok Matbaası, Ankara.

Tahran, M. T. (1987). *Van Kalesi ve Eski Şehir Kazıları*, X. Kazı Sonuçları I, Ankara, s. 369-387.

Talay, A. (1998). *Bizim Eller*, Van Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Yayınları, Ankara.

Yıldırım, R. (1996). *İlk Çağda Anadolu*, Meram Yayıncılık, İzmir.

Topkapı Saray Müzesi Arşivi, *El Yazması Kataloğu*, E. 9487 No'lu Defteri.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The aim of this study is to implement the projects prepared for the restoration and utilization of the Demesne Barn, a registered cultural asset located in the Ancient City of Van.

Research Questions:

The purpose is to establish the position and significance of the Demesne Barn in relation to other buildings in Van's Old City.

Literature Review:

In the city's north, Demesne Barn is situated on level terrain close to high cliffs. Due to its advantageous location, the structure, which served as the state's granary, was constructed in a relatively safe area.

Currently, part of the barn's supporting exterior walls, the freestone-built stairs providing access to the flat earth roof, the barrel-vaulted cover system, and all of the arch legs' abutments are in ruins. The built date, builder, and patron are unknown in historical research and studies. When the architectural construction features of the barn are scrutinized, it is considered that it was built at the end of the XVII century or the beginning of the XVIII century. The Demesne Barn, which was actively used until 1915, was exposed to all kinds of negative impacts from the war, nature, and treasure hunters in the following years. The entire flat soil roof cover system of the building was doomed for about a century and is now in ruins.

In 2007, as part of the application project works intended to be implemented by the Van Governorate, six local excavation drilling works were conducted in various sections of the interior space. The goal was to uncover the Demesne Barn's original floor level, the external ground level of the building's outer walls, and the construction material.

Methodology:

Demesne Barn is situated on a rectangular ground in the east-west direction. Access to the building is through two separate doors located in the southern lancet arch niche. The barn comprises three distinct sections. The rectangular planned space is entered through the door on the west side. In the middle of this space, approximately square-planned pillars placed face to face are connected by two-

stage lancet arches in the north-south aspect. The covering system of the interior space consists of three vaults formed by pillars and lancet arches. The pointed barrel vaults in the middle and western sides share the same architectural features, with the northern one being wider due to the plan formation of the eastern part of the space. Rectangular-plan designed roof head structural elements in the center of the middle vault allow grains to be poured from the top. The central space is accessed through the door on the eastern side, one of the doors in the lancet arch niche on the southern facade entrance of the Demesne Barn. There are a total of five windows in the outer wall of this space—two in the south and three in the north.

There are rectangular-plan designed roof head structural elements in the middle of the pointed barrel vault in the center, allowing grains to be poured from the top. A single-wing wooden door in the southeast corner of this room provides entrance to the eastern space. The northeast part of this space has been expanded to the east. Three full and one-half areas formed in the space are covered with the help of pointed barrel vaults. Similar to the vaults in the other two spaces, the pointed barrel vault in the center has a roof head structural element—a rectangular-plan designed part in the middle—to facilitate the pouring of grains from the top. The outer wall of this space features three embrasure windows on the south and north and two on the east.

Access to the southern facade, the most active section of Demesne Barn, and to the flat soil roof is provided with the help of 32 staircase steps at the entrance section of the building. The flat soil roof of Demesne Barn is designed in a rectangular form. Three roof heads with similar architectural features were placed on the flat roof, following the traditional local architecture of Van, allowing grains to be poured. The flat roof, made of compacted barren and wood ash-added soil, features a total of eight monolith-built gargoyles—four each on the north and south facades—to facilitate the discharge of falling snow and rainwater. Stone materials, threshing bricks, compacted soil, wood, and various types and structures of metal construction materials were used during the building process of Demesne Barn. The structure utilized lime mortar as a binding substance, and the construction wall techniques included coursed pitch-faced stone and rubble stone filling.

Results and Conclusions:

The Old City of Van and its Castle have endured the adverse effects of both nature and treasure hunters for approximately a century, leading to the destruction of all civil architectural buildings. The city's conservation and development plan has significantly contributed to this negative trend, as it was not prepared in a timely manner. The surviving architectural constructions in the Ancient City of Van are currently quite limited and mostly consist of stone-built and religious buildings. The only remaining civil and partially standing architectural structure is the Demesne Barn. Constructed in the safest location within the city, the Demesne Barn holds a significant place among the historical architectural buildings in the area. It served continuously from the late 17th century, when Van's Grand Seigneur, Van Beylerbeyi, had it built as a state granary, until the year 1915. The Demesne Barn, a registered cultural asset, stands out as the singular example in terms of its structural features among the historical civil architectural buildings in the Van Lake Basin and the Eastern Anatolia Region. Being the only stone barn building in the Old City of Van region, it is incomparable with other structures in terms of architectural form, functional structure, construction material, and construction techniques.

The Demesne Barn boasts a grain capacity of approximately 3,250 m³, sufficient to meet the minimum annual needs of around 30,000 residents residing within the intramural Old City of Van, as well as those living outside the city. When considering architectural plan typology, it is challenging to compare the Demesne Barn with local, regional, and other architectural buildings in Anatolia due to distinct architectural data and features.

Indeed, the Demesne Barn stands as a distinct and unique structure with its remarkable form and plan. Its architectural and technical construction features hold a significant place in the realms of both architecture and art history.